

Jiráček, Jiří

**[Obsah, výraz, význam: výbor z lingvistického díla Miloše Dokulila.
Editoři Zdena Skoumalová a Jarmila Panevová]**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada
jazykovědná.* 1999, vol. 48, iss. A47, pp. 207-209

ISBN 80-210-2098-9

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101559>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

zovat a organizačně zajišťovat dále ještě prof. Petr Sgall, prof. Eva Hajičová a dlouholetá jubilar-tova spolupracovnice PhDr. Zdenka Hrušková.

První díl s příznačným podtitulem „Výbor z lingvistického díla Miloše Dokulila“ obsahuje re-edici méně dostupných jubilantových českých prací. Jde celkem o třiadvacet textů uveřejněných v nejrůznějších našich jazykovědných periodikách, nejčastěji v časopisech *Slovo a slovesnost* a *Naše řeč*, a dále v různých sbornících. Nacházíme zde jak fundamentální koncepční studie z oblasti české slovo tvorby, viz např. úvodní autorův text *K základním otázkám tvoření slov*, s. 9–24, z r. 1958 nebo zásadní studie výrazně přesahující hranice bohemistiky *Ke koncepci porovnávací charakteristiky slovanských jazyků v oblasti „tvoření slov“*, s. 51–75, z r. 1963 a *Status a funkce tzv. kmenotvorné přípony slovesné v slovanském tvoření slov (v pohledu diachronním a synchronním)*, s. 191–200, z r. 1973, či velmi podnětné články *K otázce prediktability lexikálního významu slovo tvorně motivovaného slova*, s. 41–50, z r. 1978, *Slovo tvorná charakteristika cizích slov (s J. Kuchařem)*, s. 76–89, z r. 1977 a *K tvoření vztahových adjektiv od dvouslovních pojmenování*, s. 90–102, z r. 1974, tak zásadní články zkoumající morfologickou strukturu současné češtiny jako *K pojetí morfologické kategorie (na příkladě morfologické kategorie slovesného způsobu v češtině)*, s. 142–163, z r. 1967, *K problematice slovních druhů*, s. 164–170, z r. 1974, nebo syntax, sr. *K tzv. významové a mluvnické stavbě věty*, s. 243–251, z r. 1954. Jubilant zasáhl i do oblasti lexicologie, viz jeho znamenité články *O vyjadřování jednosti a jedinečnosti v českém jazyce*, s. 267–280, z r. 1970, *Status tzv. vlastních názvů*, s. 281–290, z r. 1977 a *Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na i (y)*, s. 291–297, z r. 1976.

Celý tento první díl jistě uvítají studující bohemistiky a dalších filologických oborů.

Druhý díl, mající podtitul „Miloši Dokulilovi k 85. narozeninám“, má tři části.

P r v n í č á s t (s. 9–42) obsahuje jubilantův životopis z pera vydavatelů (s. 11–14), dále dva příspěvky o jeho celém dosavadním vědeckém díle, a to článek *Na okraj lingvistického díla Miloše Dokulila* od Z. Skoumalové a F. Štíchy (s. 15–23) — příspěvek je modifikovanou českou verzí stati týchž autorů, která byla původně pod názvem *Miloš Dokulil* publikována ve sborníku *Wortbildung: Theorie und Anwendung* [vyd. A. Šimečková a M. Vachková], Praha, Karolinum 1997, s. 9–17, a příspěvek bohužel již zesnulého O. Lešky *Miloš Dokulil a dědictví Pražského lingvistického kroužku* (s. 24–25). První část tohoto druhého dílu uzavírá pak velmi cenná úplná bibliografie jubilantových prací za léta 1938–1997. Tento soupis byl s drobnějšími úpravami převzat z jubilejní publikace *Miloš Dokulil — 85 let*, vydané Ústavem pro jazyk český v r. 1997.

Z obsáhlého životopisu se čtenář dovidá, že jubilant je svými kořeny zakotven na Moravě, kde se v Ctidružicích u Mor. Budějovic narodil, v Třebíči vychodil obecnou školu i reálné gymnázium, v Brně pak absolvoval Filozofickou fakultu MU. Zde měl na oboru čeština-němčina plejádu takových koryfejí, jakými byli B. Havránek, F. Trávníček, R. Jakobson na straně jedné, A. Beer, V. Machek na straně druhé. Nejvíce si tehdy oblíbil profesory Beera a Havránka. Již tehdy se student Dokulil zajímal také o vývoj jednotlivých slovanských jazyků, ale rovněž o góštínu, sanskr, jazyk véd aj. Ve stud. roce 1936/37 studoval jako stipendista na Frederikově univerzitě v Kodani a po dva semestry tam rozebíral Jespersenovu knihu *Analytic Syntax*. Pravdu má O. Leška, považující v závěru svého příspěvku: „Kdybychom soudili podle prvních bibliografických záznamů, vyrůstal nám Dokulil germanista.“ Po návratu z Kodaně působil M. Dokulil jako středoškolský profesor nejdříve v Brně, pak v Jihlavě a nakonec řadu let v Novém Městě na Moravě. Od r. 1948 byl vědeckým pracovníkem v ÚJČ. V r. 1953 se stal vedoucím vědeckým pracovníkem. V r. 1970 byl pověřen vedením ÚJČ a v téže roce i předsednictvím Vědeckého kolegia jazyko-vědy při ČSAV. Obě funkce přijal M. Dokulil jen na základě naléhání spolupracovníků. Po dvou letech uvítal, že prezidium vyhovělo jeho žádosti a uvolnilo ho z funkce prozatímního ředitele

ÚJC. Z vážných rodinných a zdravotních důvodů odchází v r. 1977 do důchodu, aby se mohl více věnovat své těžce nemocné manželce, jež v r. 1980 skonala.

Ve druhé části (s. 43–111) jsou shromážděny zdravotice osmi vědeckých institucí a kolektivů (včetně dvou zahraničních) a čtyřiatřicet pozdravů a vzpomínek jubilantových odborných přátel a kolegů jak z tuzemska (19), tak ze zahraničí (15, a sice čtyři ze Slovenska, tři z Německa, dva z Dánska, dva z USA, po jednom z Polska, Rakouska, Ruska a Švédska). I to výmluvně svědčí o zcela mimořádném celosvětovém ohlasu jubilantových prací. Obsah zdravotic a vzpomínek lze lakonicky shrnout do těchto slov: vzdání holdu vynikajícímu vědci a vyjádření upřímných díky skromnému, dobrému člověku.

Třetí část (s. 113–218) tvoří výbor z cizojazyčných studií M. Dokulila — ať již přeložených, nebo původních — a doplňuje tak soubor jubilantových prací z prvního svazku. Je to těchto sedm studií: *Zum wechselseitigen Verhältnis zwischen Wortbildung und Syntax*, s. 115–124, z r. 1964, *Zur Frage der Stelle der Wortbildung im Sprachsystem*, s. 125–134, z r. 1968, *Zur Frage der Konversion und verwandter Wortbildungsvorhänge und -beziehungen*, s. 135–158, z r. 1968, *Zur Frage der sog. Nullableitung*, s. 159–170, z r. 1968, *Struktura postosnovnogo slovoobrazovatel'nogo formanta*, s. 171–178, z r. 1987, *The Prague School's Theoretical and Methodological Contribution to „Word Formation“ (Derivology)*, s. 179–212, z r. 1994 a *Zur Frage der Norm der Schriftsprache und ihrer Kodifizierung*, s. 213–218, z r. 1971, česky vyšlo už v r. 1952. Knihu uzavírá ediční poznámka na s. 219.

Závěrem můžeme konstatovat, že jde o vskutku záslužný počín vydavatelů. Pečlivým redakčním i grafickým zpracováním — oba díly jsou opatřeny i fotografiemi jubilanta — na náležité úrovni utčili význačný životní mezník našeho velkého jubilanta. Při této příležitosti nemohu nevyslovit své hluboké politování, že se patrně nějakým hrubým nedopatřením údaje o životě a díle M. Dokulila nedostaly do biograficko-bibliografického slovníku *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760*, SPN 1972, uvážíme-li, že náš jubilant nesporně patřil již od šedesátých let k našim nejpřednějším bohemistům.

Jiří Jiráček

Kolektiv autorů pod vedením Olgy Martinové: Nová slova v češtině. Slovník neologizmů. Academia, Praha 1998, 356 s. (ISBN 80–200–0640–0)

Slovní zásoba češtiny prošla v důsledku společenských změn posledního desetiletí neobyčejně bouřlivým vývojem. Kolektiv autorů z lexikografického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR se pokusil zpracováním rozsáhlého souboru neologizmů z let 1985–1995 tento vývoj co nejdetailněji zmapovat. S poněkud odlišnými cíli zaznamenaly proměny současného lexika už dvě práce z roku 1994: doplněné vydání *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* a především knížka Z. Poštolkové a B. Sochové *Co v slovnících nenajdete*. Nový slovník se s těmito díly částí hesel překrývá, zachycuje však vrstvu neologizmů ve větší úplnosti.

Nová slova v češtině (dále jen NSČ) obsahují téměř 4600 výkladových hesel, opírajících se o více než 70 tisíc excerpt. Vzhledem k dominantnímu postavení publicistiky v tvorbě i šíření nových lexikálních jednotek byl materiál pro slovník čerpán zejména z novin a časopisů, okrajověji též z mluvené publicistiky. Excerptce zahrnovala i beletrii, populárně-odbornou literaturu apod.